

Fra arkiverne: En drukneulykke

Dialektforskere fra København og Århus har gennem årene foretaget mange båndoptagelser af ældre dialekt. Der er på den måde sikret tusindvis af timers beretning om, hvordan man levede og tænkte i det ældre landbosamfund. Originaloptagelserne er nu overdraget Stats-

fortsættes s. 61

Optaget af Bent Jul Nielsen 1973.

Aflæst af Kirstine Århammar 1992.

Fortælleren er født 1891 i Sebber sogn.

- 1 'mi:n 'na:bo han 'drown't 'hæ:r,u' i 'mel sevə'suŋ' å 'walsteð – 'dæ:r
æ ən 'ta:q,blåk 'dæ:r,u' – 'li: 'u' i 'dæn' 'ræ"tneŋ – å 'de wa dæn
'sø"tənt no'wæm'bær – 'ja: han – haj 'wa så fā'wow'ən – de wa ən
- 4 'on' 'man' – å så 'læst han – han 'håð 'sā'n æ 'be"tə 'skiv – å så
læst han 'fī'r 'ru:sər ə'po mæ 'pæ'l å de 'hiələ – å 'sā 'wælt ən – å
'sā gik han jo 'uk – å han 'wa så gu'ə te å 'swöm' – mæn han wa i
- 7 'gomi'stöwlər – å 'dæ: hā: han fāt dæn 'jæn: 'o: – dæn 'nā:n dæn hā:
han 'æ" fāt 'o: – å 'sā hā: han swömə ə 'støk 'en'
- 10 'sā hans 'bæstə,mō:r – hon 'bowə jo 'hæ:niər – hon 'ga sæ – hon
'græ:ə 'öw'ər te han kam 'æ"t 'hjæm' – hon 'ku" fā'sto: hwa ðæ
blöw 'wæ: (?) – hwa ðæ blöw 'te 'mæ ham – 'sā 'sæj'ər a – han ka
- 13 'træf å 'go: 'niə i 'suŋ'ə – i sevə'suŋ' 'hæ:niər – de 'æ"t u'mu'li næj
– næ:j hon blöw 'we – å så gik a 'hæn' te wow'n – de wa jo 'mi:n
'makər – så 'sæj'ər a – wi kāmə west 'te å ta 'hæn' å 'sik 'æ"tər – wi
- 16 'ka" 'fen: 'niəls – fā 'han æ blöwən 'wæk
'ja: de ku 'wow'n hæl'ər 'æ"t fā'sto: – så 'tu'ə wi 'met 'skiv mæ
- 19 'sæj'l – fā mo'to:r,bā:ðən 'dæn wa jo lastə mæ 'ru:sər – 'dæn' ku wi
'jo"t leq å staq 'ront 'mæ 'dæ:,u' 'dæj',gāŋ – 'sā sæjlt wi 'dæ:ni'ə
'æ – å 'dæn',gāŋ' wi kam ə 'støk 'ni'ər 'sā ku wi 'si: 'skiv'ə de 'kam
- 22 mæ bon'ən i 'wæj'rə å dröw 'en' i'mu'ə 'taq'ə – 'en' i'mu'ə 'lan' –
'wen'ən 'dæn' wa 'østən – 'sā 'sæj'ər a – 'no ær æ sku 'skæj' 'nøj –
dæ æ wes 'æ" 'twiwl ām 'ānt fār' ə – da 'skiv'ə de 'kām'ə på 'dæn'
- 25 'mā:ə

biblioteket i Århus med henblik på bedst muligt fremtidssikring – i digitaliseret form og lagret i klimafaste rum. Ordbøgerne har dog stadig kopier stående af båndene, så materialet kan efterhøres, udskrives i lydskrift og evt. publiceres.

Det meste af indholdet har særlig interesse for lokalhistorikere og dialektforskere, men ind imellem støder man også på erindringsbilleder, enhver kan forstå umiddelbart – og som bedre end fagfolks tørre fremstillinger giver læseren indsigt i datidens livsvilkår. Vi bringer nedenfor en beretning af denne art, optaget i Jylland af en københavnsk dialektforsker.

Min nabo han druknede herude imellem Sebbersund og Valsted. Dér er en tagblok derude – lige ude i dén retning – og det var den 17. november. Ja, han ... han var så forvoven, det var en ung mand. Og så læssede han – han havde sådan et bitte 'skib' – og så læssede han 4 ruser på med pæle og det hele. Og så væltede den, og så 'gik' han ud. Og han var så god til at svømme, men han var i gummistøvler, og dér havde han fået den ene af – den anden havde han ikke fået af – og så havde han svømmet et stykke ind.

Så hans bedstemor – hun boede jo hérnede – hun gav sig ... hun græd over, at han ikke kom hjem. Hun kunne ikke forstå, hvad der var sket, hvad det blev til med ham. Så siger jeg: "Han kan træffe at 'gå' nede i Sundet" – i Sebbersund hernede – "det er ikke umuligt, nej". Nej, hun blev ved, og så gik jeg hen til Vagn – det var jo mín makker. Så siger jeg: "Vi kommer vist til at tage hen og se efter, vi kan ikke finde Niels, for han er blevet væk."

Ja, det kunne Vagn heller ikke forstå. Så tog vi mit 'skib' med sejl. For motorbåden den var jo lastet med ruser; dén kunne vi jo ikke ligge og stage rundt med derude dengang. Så sejlede vi dérnede ad, og da vi kom et stykke ned, så kunne vi se 'skibet'. Det kom med bunden i vejret og drev ind imod tagrørene, ind imod land – vinden den var fra øst. Så siger jeg: "Nu er der sgu sket noget, der er vist ikke tvivl om andet fordi ... da 'skibet' det kommer på den måde."

- 28 *å wi tuk sã 'uk å 'fan' ham 'åsə – å han 'lã· 'li· pã 'bon'ən – de wa
 'klã·r 'wã·n' 'dæn' 'daw' – 'hã· ə wot 'daw'ən 'æ"tər sã ku 'wi" hã
 'fonən ham – 'da war ə 'blæ·s|wæj'r – å 'da wa 'wãn'ə 'tyk han 'lã·
 'sã·n mæ 'armən 'öw'ər|kås – å han wa i' ə 'gu·l 'oli·fãrkəl – 'de hã·
 han 'fãr sæ – å 'sã de'hæ· 'hwi· 'stöwəl – de ku wi 'sik niə i 'wãn'ə*
- 31 *– å 'han wæjə 'eɳən'teɳ' i 'wãn'ə – 'sã to wi ən 'sta·q 'li· 'en' 'un'ə
 ham – de 'kam lisə 'stel· 'åwən|uk – å 'sã to wi ham 'en' i 'bo·ðən –
 sã sæjlt wi ham te sevə'suɳ' å 'reɳə 'æ"tə 'dãqtərɳ å poli'ti:ə – 'dæ*
- 34 *kam 'eɳən – 'sã kam ə 'böj te wi ku 'gãt sæjl ham 'hjæm'*
- 37 *de wa ən 'gremə 'tu:r – å huj wa 'hi·əl fã'styrə 'dæn' 'gaməl 'kuən
 wi 'kam mæ ham – å wi 'hænt ən 'sti·q å 'lã· ham ə'po – han wa
 'føl't mæ 'tãɳ' i 'mon'ən – å 'wãn'ə de 'dre"pə a ham – de wa ən
 u'hɣəli 'daw'*

Michael Ancher: Den druknede (1896). Skagens Museum

Og vi tog så ud og fandt ham også. Og han lå lige på bunden – det var klart vand den dag; havde det været dagen efter, så kunne vi ikke have fundet ham; da var det blæsevejr, og da var vandet 'tykt'. Han lå sådan med armene overkors, og han var i et gult olie'forklæde' – det havde han for sig – og så den her hvide støvle. Det kunne vi se nede i vandet.

Og han vejede ingenting i vandet. Så 'tog' vi en stage lige ind under ham. Det (= liget) kom lige så stille op, og så tog vi ham ind i båden. Så sejlede vi ham til Sebbesund og ringede efter doktoren og politiet. Der kom ingen. Så kom der bud, at vi kunne godt sejle ham hjem.

Det var en grim tur. Og hun var helt forstyrret, den gamle kone, (da) vi kom med ham. Og vi hentede en stige og lagde ham på. Han var fyldt med tang i munden, og vandet det dryppede af ham. Det var en uhyggelig dag.

Kommentar:

Havde vi nu ikke vidst, fortælleren var fra Sebber, ville det alligevel være relativt let at indkredse hans dialekt: Vi er i Jylland nord for Kongeåen, hvor man udtaler de "stumme h-er" (lj. 11: hjem, 29: hvide) – ja endda i den nordligste fjerdedel af Jylland, hvor alle v-er udtales som w (14: var, 18: vi). Dialekten er østjysk, for der bruges efterhængt bestemthedsendelse (18: skibet, 19: -båden, ikke æ skib etc.), men det er et vestligt østjysk, for der anvendes såkaldt vestjysk stød (hér markeret med ") (4: bitte, 38: dryppede, 11: kunne-ikke; 27: vi-ikke) – og stød kan i bestemte sammenhænge (ved såkaldt klusilspring) erstattes af -k (6: ud, 15: se). Det vestjyske stød kan imidlertid kun falde på vokal, ikke på konsonant (5: væltede, 37: hentede). Og så er vi allerede kommet til det nordvestlige Himmerland, et lille homogent dialektområde.

Så vidt en geografisk bestemmelse, baseret på udtale og bøjning, sådan som det lettest gøres. Dialekternes ordforråd er knap så gode geografiske vejvisere, og beretningen ovenfor har ingen gloser (el. ordbetydninger), som entydigt peger mod Nordvesthimmerland. Men bortset derfra er der adskillige jyske dialektord, ukendte på rigssproget (i hvert fald i dén betydning): blok (2, brugt om en klump af hårdt el. sejt materiale, hér tagrør); træffe at (13, = hænde at); for det (24, = fordi, eftersom); lagde (26, = lå, med den velkendte jyske sammenblanding af ligge/lægge); ovenud (32, = op, til overfladen). Nogle af dialektordene hører specielt hjemme i fiskersprog (og bruges ikke sådan af de lokale bønder): skib (4, = båd); gik ud (6, = faldt over bord); gå (13, = drive fiskeri; jf. at fisk også går bestemte steder efter føde); tyk (28, = uklart, hér om vand); olieforklæde (29, dannet på grundlag af olieklæder, gldgs. fiskerbenklæder og -sydvest, af ubleget bomuldsgarn imprægneret med kogende linolie, så det blev vand- og smudsskyende).

Fortællestilen er ikke egnsbestemt. Den har fortælleren til fælles – ikke blot med lokale bønder, men overhovedet med folk fra den gamle landbokultur. Det er en kølig beskrivelse, med minimale udtryk for fortællerens følelser (36, 38f.) og holdninger (33f., det betonedes der). Fortællingen er jævnt fremadskridende (så skete der dét, så sagde jeg dét ...), bortset fra en række parentetiske forklaringer (markeret med tankestreg i oversættelsen) – og bortset fra, at begivenheden jo egentlig er kort opridset allerede i 1-8, hvorpå fortælleren genoplever det hele én gang til, med langt flere detaljer (10-39). Synsvinklen ind på begivenhederne ligger fast hos fortælleren selv; han prøver ikke at "indleve sig" i de andre figurer. Fortællingens styrke ligger i de detaljeret og skarpt tegnede glimt (de hæmmende gummistøvler 6-8, bedstemoderens ængstelige forvirring 10-12, liget på fjordbunden 28-30, hjemkomsten 36-39).

Alt i alt samme nøgterne fortællestil, Johs. V. Jensen anvendte i mange af sine Himmerlandshistorier – men fortællingen ovenfor er jo også en rigtig himmerlandshistorie!

Viggo Sørensen